GENTA

GENÇ TARTIŞMACILAR MECLİSİ | 2026

Çalışma Rehberi

Dışişleri Komisyonu

Türkiye'nin TDT ve Ortadoğu Arasında Stratejik Tercihi Türkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı ile Ortadoğu merkezli ittifaklar arasında nasıl bir öncelik belirlemesi gerektiğinin değerlendirilmesi

İÇİNDEKİLER

Akademi Başkanından Mektup
Akademik Asistandan Mekup
Komisyona Giriş
Gündem Maddesine Giriş:Türkiye'nin TDT ve Ortadoğu Arasında Stratejik TercihiTürkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı ile Ortadoğu merkezli ittifaklar arasında nasıl bir öncelik belirlemesi gerektiğinin değerlendirilmesi. Çin'in TDT ve Ortadoğu'daki etkisi, İran-İsrail rekabeti ve Türkiye'nin Pakistan, Suudi Arabistan gibi ülkelerle ilişkileri üzerinden hangi ittifak zincirinin Türkiye'nin uzun vadeli güvenlik ve jeopolitik çıkarlarına daha uygun olduğunun tartışılması.
2. TDT: Türk Dünyasında İttifaklaşma ve Stratejik Potansiyel
3. ORTADOĞU: Türkiye'nin Yakın Çevresinde Stratejik Ağırlık
4. TÜRKİYE'NİN ÖNÜNDEKİ ASIL STRATEJİK TERCİH
5. ÇİN FAKTÖRÜ: TÜRKİYE'NİN STRATEJİK JOKERİ
6. İRAN–İSRAİL REKABETİ VE TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL KONUM
7. PAKİSTAN VE SUUDİ ARABİSTAN EKSENİ: ORTADOĞU MERKEZLİ İTTİFAK ZİNCİRİ
8. KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRME: ÜÇ STRATEJİK MODEL
9. DELEGELER İÇİN DEĞERLENDİRME ÇERÇEVESİ
Gündem Maddesine Dair Cevaplanması Gereken Sorular
KAYNAKÇA

Akademi Başkanından Mektup

Sayın katılımcılar, kıymetli ekibim;

Sizlerle, üzerinde yaklaşık iki aydır ekibimle birlikte büyük bir gayretle çalıştığımız bu meclis simülasyonunda bir araya gelmekten büyük bir onur duyuyorum. Ben Ahmet İshak OLGUN; Pendik İTO Şehit Ahmet Arslanhan Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıf öğrencisi olarak bu meclis simülasyonunda Akademi Başkanlığı görevini üstleniyorum.

Ekibimle birlikte temel gayemiz; akademik münazara, uluslararası ilişkiler, parlamenter kültür ve diplomatik simülasyon birikimlerimizin ışığında, genç bireyler olarak analitik düşünceyi ve demokrasi bilincini ön plana çıkarmaktır. Komisyonlarımızda ele aldığımız ulusal ve küresel meseleleri yalnızca yüzeysel tartışmalarla değil; çoğulcu katılım ilkelerine, özgür tartışma ortamına ve nitelikli fikri altyapıya dayandırarak derinlemesine kavramayı hedefliyoruz. Bilgi, sadece bireysel bir birikim değil; meclis zemininde demokratik ve hakkaniyetli reformlar inşa etmek ve toplumun istifadesine sunmak için paylaşıldıkça anlam kazanan kurumsal bir sorumluluktur. Bu yüzden her şeyi bildiğimiz yanılgısına kapılmadan, sorgulamaya, araştırmaya ve katılımcı-teorik çıktılar üretmeye kararlılıkla devam etmek zorundayız.

Ulusal ve uluslararası platformlarda elde ettiğimiz tecrübelerle de sabit olduğu üzere; halk iradesi, çoğulculuk, kamu yararı, insan onuru ve ifade hürriyeti gibi evrensel demokrasi ilkelerini çağımızın dinamikleriyle buluşturmaya, hayatın ve mevzuatın her alanında demokratik adalet idesini hâkim kılmaya talip olmalıyız. Geleceğin demokratik ve katılımcı devlet mimarisine akılcı, tutarlı ve nitelikli birer taş da biz koymalıyız.

Amacımız sizlere akademik donanımı yüksek, nitelikli, demokratik ve ufuk açıcı bir müzakere ortamı sunmaktır. Demokrasinin ve hakkaniyetin üstünlüğünü şiar edindiğimiz bu süreçte, ortaya koyacağınız nitelikli fikirlerinizle ve yapıcı tartışmalarınızla bu simülasyona katacağınız değere gönülden inanıyoruz.

Sevgi ve saygılarımla...

Genç Tartışmacılar Meclisi'26 Akademi Başkanı

Ahmet İshak OLGUN

Akademik Asistandan Mekup

Değerli Delegeler,

Öncelikle hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Bu meclis simülasyonunda Dışişleri Komisyonunun akademik asistanı olarak sizlerle bir araya gelecek olmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum. Birlikte geçireceğimiz bu süreçte hem önemli meseleleri tartışacağımıza hem de hepimiz için güzel deneyimler kazanacağımıza inanıyorum.

Dış politika, ülkelerin geleceğini ve uluslararası ilişkilerin seyrini doğrudan etkileyen, farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi gereken oldukça geniş bir alan. Komisyonumuzda ele alacağımız konuların da sizlere yalnızca yeni bilgiler kazandırmakla kalmayıp olaylara farklı açılardan bakma ve kendi çözüm önerilerinizi geliştirme fırsatı sunmasını umuyorum.

Sizlerden en büyük beklentim, komisyonumuza hazırlıklı gelmeniz ve tartışmalara aktif bir şekilde katılmanız. Elbette araştırma yapmak ve gündem maddelerine hâkim olmak önemli ancak bunlar kadar önemli olan bir diğer nokta da düşüncelerinizi çekinmeden ifade edebilmeniz. Herkesin aynı fikirde olmasını beklemiyoruz. Aksine, farklı görüşlerin ortaya konulduğu, herkesin birbirini dinlediği ve sorunlara birlikte çözüm aradığı bir tartışma ortamı oluşturmak istiyoruz. Bu nedenle sizlerden yalnızca eleştiren değil, aynı zamanda gerçekçi ve uygulanabilir öneriler sunan delegeler olmanızı bekliyorum.

Son olarak, birlikte geçireceğimiz bu üç günün hepimiz için en güzel şekilde geçmesini temenni ediyorum. Komisyonumuzda gerçekleştireceğimiz tartışmaların ve paylaşacağımız fikirlerin hepimize değerli deneyimler kazandıracağına inanıyorum.

Saygılarımla…

Dışişleri Komisyonu Akademik Asistanı
Kaan Fehmi GÜNDOĞDU

Komisyona Giriş

Dışişleri Komisyonu, TBMM Başkanlığınca kendisine havale edilen uluslararası antlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanun teklifleri ile Türkiye Cumhuriyetinin dış ilişkilerinin teşkilatlandırılması, idaresi ve dış ilişkilerle ilgili kanun tekliflerini görüşen ihtisas komisyonudur. Ayrıca Başkan düzeyinde veya heyet şeklinde yabancı ülkeler ve uluslararası örgütlerle temaslar gerçekleştirir; ziyaretler yapar, yabancı parlamenter heyetleri, hükûmet ve uluslararası kuruluş temsilcileri ve yetkilileri kabul eder ve aktif bir şekilde Parlamenter diplomasi faaliyetlerinde bulunur. Türk dış politikasının değerlendirilmesi, desteklenmesi, uygulanması ve izlenmesi sürecinde önemli bir rol oynar. Bu çerçevede, başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili tüm kurum ve kuruluş temsilcileriyle ve yetkililerle temaslarda bulunur.

Gündem Maddesine Giriş:Türkiye'nin TDT ve Ortadoğu Arasında Stratejik TercihiTürkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı ile Ortadoğu merkezli ittifaklar arasında nasıl bir öncelik belirlemesi gerektiğinin değerlendirilmesi. Çin'in TDT ve Ortadoğu'daki etkisi, İran-İsrail rekabeti ve Türkiye'nin Pakistan, Suudi Arabistan gibi ülkelerle ilişkileri üzerinden hangi ittifak zincirinin Türkiye'nin uzun vadeli güvenlik ve jeopolitik çıkarlarına daha uygun olduğunun tartışılması.

Türkiye Cumhuriyeti, coğrafi konumu ve tarihî bağları nedeniyle aynı anda birden fazla bölgesel sistemin parçasıdır. Kafkasya, Orta Asya ve Türk dünyası ile kurduğu ilişkiler Türkiye'ye uzun vadeli bir jeopolitik derinlik ve ortak kimlik alanı sunarken; Ortadoğu, Türkiye'nin doğrudan komşuluğu, enerji kaynakları, ticaret yolları ve güvenlik sorunları nedeniyle daha yakın ve acil bir stratejik çevre oluşturmaktadır. Bu nedenle Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ile Ortadoğu, Türkiye'nin dış politikasında birbirinden farklı imkânlar ve riskler barındıran iki önemli yönelim olarak ortaya çıkmaktadır.

Ancak mesele yalnızca Türkiye'nin her iki bölgeyle ilişki kurup kuramayacağı değildir. Türkiye'nin ekonomik kaynakları, diplomatik kapasitesi, askerî gücü ve siyasi dikkati sınırsız olduğundan, belirli bir bölgeye verilen stratejik öncelik diğer alanlarda kullanılabilecek kaynakların azalmasına yol açabilir. TDT'ye ağırlık verilmesi Türkiye'nin Orta Asya'ya uzanan bağlantılarını, ekonomik iş birliğini ve Türk dünyasındaki siyasi ağırlığını güçlendirebilirken; Ortadoğu'ya ağırlık verilmesi enerji, güvenlik, ticaret ve bölgesel diplomasi açısından Türkiye'nin yakın çevresindeki etkisini artırabilir. Dolayısıyla temel mesele, iki bölgeyle de ilişki kurulması değil, Türkiye'nin sınırlı stratejik kapasitesini hangi coğrafyada yoğunlaştırmasının daha büyük bir güç ve güvenlik alanı oluşturacağıdır.

Üstelik bu iki stratejik alan birbirinden tamamen bağımsız değildir. Çin'in hem Orta Asya'da hem de Ortadoğu'da artan ekonomik ve diplomatik etkisi, İran'ın her iki coğrafyayla bağlantısı, Pakistan'ın Türk dünyası ile Ortadoğu arasında özel bir konuma sahip olması ve enerji ile ulaştırma hatlarının farklı bölgeleri birbirine bağlaması, Türkiye'nin vereceği kararın sonuçlarını daha geniş bir jeopolitik alana taşımaktadır. Bu nedenle TDT'ye yönelmek yalnızca Türk dünyasıyla ilişkileri, Ortadoğu'ya yönelmek ise yalnızca bölgesel güvenliği ilgilendirmemekte; Türkiye'nin Çin, İran, Rusya, Körfez ülkeleri ve diğer bölgesel aktörlerle kuracağı ilişkilerin niteliğini de etkileyebilmektedir.

Bu çerçevede gündemin temel sorusu yalnızca "Türkiye TDT'yi mi, Ortadoğu'yu mu seçmelidir?" değildir. Asıl soru, Türkiye'nin kimlik, ekonomi, güvenlik ve jeopolitik çıkarları arasında hangi öncelik sırasını kurması gerektiğidir. Komisyonumuzda delegelerden hazır bir dış politika modeli kabul etmeleri değil; TDT ve Ortadoğu'nun Türkiye açısından sunduğu fırsatları, oluşturduğu riskleri ve birbirleriyle olan bağlantılarını değerlendirerek hangi coğrafyanın stratejik öncelik hâline getirilmesi gerektiğine ilişkin kendi politikalarını geliştirmeleri beklenmektedir.

2. TDT: Türk Dünyasında İttifaklaşma ve Stratejik Potansiyel

Türk Devletleri Teşkilatı, günümüzde yalnızca kültürel bir dayanışma platformu olmaktan çıkarak ekonomi, ticaret, ulaştırma, enerji, eğitim, güvenlik ve dijitalleşme gibi çok sayıda alanda kurumsal iş birliği yürüten bir yapıya dönüşmektedir. Teşkilatın ekonomik alanda Türk Yatırım Fonu'nu kurması, ticaretin kolaylaştırılması için ortak mekanizmalar geliştirmesi ve Orta Koridor'un güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütmesi, ilişkilerin sembolik düzeyden ekonomik bütünleşmeye doğru ilerlediğini göstermektedir. Bu süreç daha da derinleştiği takdirde TDT, ortak ekonomik çıkarların yanında ortak siyasi ve güvenlik çıkarlarının da korunmaya çalışıldığı daha kapsamlı bir bölgesel ittifak yapısına dönüşebilir. Böyle bir dönüşüm Türkiye'ye, Kafkasya'dan Orta Asya'ya uzanan daha bütünleşmiş bir stratejik alan kazandırabilir.

Ekonomik açıdan daha bütünleşmiş bir Türk dünyası Türkiye için önemli bir pazar ve bağlantı ağı oluşturabilir. Gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması, ulaştırma altyapısının birbirine bağlanması, enerji ve yatırım projelerinin ortaklaştırılması ve sermaye hareketlerinin artırılması, üye ülkeler arasındaki ekonomik bağımlılığı güçlendirebilir. Özellikle Orta Koridor'un geliştirilmesi, Çin ile Avrupa arasındaki ticaretin Hazar Denizi üzerinden Türkiye'ye ulaşmasını kolaylaştırarak Türkiye'nin transit ülke konumunu güçlendirebilir. TDT'nin ulaştırma alanındaki çalışmaları arasında gümrük süreçlerinin uyumlaştırılması, elektronik izin sistemleri ve e-CMR

gibi uygulamalar bulunması, bu bütünleşmenin yalnızca siyasi söylem düzeyinde kalmadığını göstermektedir. Ekonomik ilişkilerin derinleşmesi aynı zamanda siyasi dayanışmayı da artırarak ortak çıkarların korunmasını kolaylaştırabilir.

İttifaklaşmanın daha ileri bir aşaması siyasi ve güvenlik alanlarında ortak hareket kapasitesinin geliştirilmesi olacaktır. Türkiye'nin Azerbaycan ile sahip olduğu yakın siyasi ve güvenlik ilişkisi, iki ülke arasındaki iş birliğinin ikili ilişkilerin ötesinde daha geniş Türk dünyası yapıları için de bir örnek oluşturabileceğini göstermektedir. TDT'nin mevcut kurumsal yapısında devlet ve dışişleri bakanları düzeyinde düzenli karar mekanizmaları bulunmasına rağmen, teşkilat henüz ortak savunma yükümlülüğü bulunan bir askerî ittifak değildir. Bunun değişmesi, ortak tehdit algısının oluşması, savunma sanayii iş birliğinin artırılması, askerî eğitim ve güvenlik koordinasyonunun geliştirilmesi gibi daha ileri adımların gündeme gelmesi anlamına gelir. Böyle bir yapı Türkiye'nin bölgesel caydırıcılığını artırabilir; ancak aynı zamanda Türkiye'nin diğer üyelerin yaşadığı bölgesel anlaşmazlıklara daha fazla dâhil olmasına ve ittifakın ortak güvenlik yükünü üstlenmesine neden olabilir.

İttifaklaşmanın en önemli avantajlarından biri, Türk devletlerinin büyük güçler karşısındaki pazarlık kapasitesini artırabilmesidir. Orta Asya devletlerinin Rusya ve Çin ile güçlü ekonomik ve siyasi ilişkileri bulunması, bu ülkelerin tek tek hareket ettiklerinde büyük güçlerin etkisine daha açık olmaları anlamına gelirken, daha koordineli bir Türk dünyası ekonomik ve siyasi açıdan daha fazla seçenek oluşturabilir. Bununla birlikte aynı durum ittifaklaşmanın temel risklerinden birini de ortaya çıkarır. TDT'nin daha güçlü bir siyasi veya güvenlik bloğuna dönüşmesi, Rusya ve Çin tarafından kendi nüfuz alanlarına yönelik bir jeopolitik girişim olarak algılanabilir. Ayrıca TDT üyelerinin dış politika öncelikleri tamamen aynı değildir. Bu nedenle ortak kimlik ve ortak çıkarlar güçlü bir iş birliği zemini oluştursa da bunların otomatik olarak ortak dış politika ve ortak savunma politikası anlamına gelmesi mümkün değildir.

Sonuç olarak TDT'nin Türkiye açısından stratejik değeri, mevcut teşkilatın yalnızca bugünkü kapasitesiyle değil, ne ölçüde ekonomik, siyasi, sosyal ve güvenlik bütünleşmesine dönüşebileceğiyle değerlendirilmelidir. Daha güçlü bir Türk dünyası; Türkiye'ye yeni pazarlar, ulaştırma bağlantıları, siyasi destek ve daha geniş bir stratejik hareket alanı sağlayabilir. Buna karşılık böyle bir ittifakın kurulması Türkiye'nin ekonomik ve diplomatik kaynaklarını uzun süreli biçimde bu coğrafyaya yönlendirmesini gerektirebilir ve Rusya ile Çin başta olmak üzere bölgedeki büyük güçlerle rekabet riskini artırabilir. Dolayısıyla TDT'ye yönelik stratejik tercih, yalnızca ortak tarih ve kültür üzerinden değil, ekonomik bütünleşmenin sağlayacağı kazançlar ile siyasi ve güvenlik ittifakının doğurabileceği maliyetler birlikte değerlendirilerek ele alınmalıdır

3. ORTADOĞU: Türkiye'nin Yakın Çevresinde Stratejik Ağırlık

Ortadoğu, Türkiye açısından TDT coğrafyasından farklı olarak doğrudan sınırların, enerji kaynaklarının, ticaret yollarının ve güvenlik tehditlerinin kesiştiği bir stratejik çevredir. Suriye ve Irak ile kara sınırlarının bulunması, İran ile uzun süreli ekonomik ve güvenlik ilişkileri, Körfez ülkelerinin sahip olduğu sermaye ve enerji kaynakları ve Doğu Akdeniz'in bölgesel denklemi, Türkiye'nin Ortadoğu'daki gelişmelerden doğrudan etkilenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle Ortadoğu'ya yönelik daha güçlü bir strateji, Türkiye'nin uzak bir coğrafyada yeni bir etki alanı oluşturmasından ziyade, hâlihazırda güvenlik ve ekonomi bakımından içinde bulunduğu yakın çevredeki ağırlığını artırması anlamına gelmektedir.

Ekonomik açıdan Ortadoğu, Türkiye için önemli bir pazar, sermaye kaynağı ve enerji havzasıdır. Körfez ülkelerinin yüksek finansal kapasitesi ile Türkiye'nin sanayi, ulaştırma, savunma ve hizmet sektörlerindeki üretim kapasitesinin bir araya gelmesi, karşılıklı yatırımların artırılması açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar gibi ülkelerle geliştirilecek uzun vadeli ekonomik ortaklıklar; enerji, savunma sanayii, altyapı, finans ve lojistik gibi alanlarda Türkiye'nin ekonomik kapasitesini destekleyebilir. Bunun yanında Türkiye'nin Avrupa ile Asya arasında yer alan ulaştırma konumu, Körfez ülkelerinin Avrupa pazarlarına ulaşma arayışlarıyla birleştiğinde Türkiye'yi daha geniş bir ticaret ve lojistik ağının merkezlerinden biri hâline getirebilir. Böylece Ortadoğu ile kurulacak ilişkiler yalnızca bölgesel ticaret hacmini değil, Türkiye'nin Avrupa ve Asya arasındaki ekonomik konumunu da etkileyebilir.

Ortadoğu'nun Türkiye açısından en önemli farklarından biri ise güvenlik boyutudur. Suriye'deki istikrarsızlık, Irak'taki güvenlik sorunları, İran'ın bölgesel nüfuzu, İsrail-Filistin çatışması ve bölgedeki devletler arasındaki rekabetler Türkiye'nin güvenlik ortamını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin bölgeye yönelik güçlü bir diplomatik ve güvenlik ağı oluşturması, yalnızca ekonomik kazanç elde etme amacı taşımamakta; Türkiye'ye yönelen tehditlerin kaynağında yönetilmesini de hedeflemektedir. Pakistan ve Suudi Arabistan gibi Türkiye'nin doğrudan sınır komşusu olmayan ancak askerî, ekonomik ve diplomatik kapasitesi yüksek aktörlerle ilişkilerin geliştirilmesi de bu çerçevede değerlendirilebilir. Böyle bir yapı, Türkiye'nin tek tek ülkelerle ilişkilerinden daha geniş bir bölgesel ortaklık sistemine dönüşebilir.

Bununla birlikte Ortadoğu'da ittifaklaşmanın maliyeti, bölgenin çok sayıda rakip güç ve değişken ittifak tarafından şekillendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin bir ülkeyle geliştirdiği güvenlik ortaklığı, o ülkenin İran, İsrail veya başka bir bölgesel aktörle yaşadığı rekabetten

tamamen bağımsız kalamayabilir. Örneğin Suudi Arabistan ve Pakistan ile daha kapsamlı bir güvenlik ağı oluşturulması, İran'ın bu yapıyı nasıl değerlendireceği sorusunu gündeme getirirken; İsrail-Filistin meselesi Türkiye'nin bölgedeki diplomatik ilişkilerini ayrıca etkileyebilir. Bu nedenle Ortadoğu merkezli bir strateji, Türkiye'ye daha büyük ekonomik ve güvenlik imkânları sağlayabilecek olsa da aynı zamanda Türkiye'nin bölgesel krizlere ve ittifak çatışmalarına daha fazla dâhil olma riskini artırmaktadır. Ortadoğu'nun Türkiye açısından stratejik değeri bu nedenle yalnızca sahip olduğu enerji ve ekonomik kaynaklarla değil, Türkiye'nin yakın çevresindeki güvenlik düzenini ne ölçüde kendi lehine şekillendirebileceğiyle ölçülmelidir.

4. TÜRKİYE'NİN ÖNÜNDEKİ ASIL STRATEJİK TERCİH

Türkiye'nin TDT ve Ortadoğu ile ilişkilerini aynı anda geliştirmesi teorik olarak mümkündür. Ancak stratejik öncelik kavramı, bütün bölgelerle eşit ölçüde ilgilenmekten farklıdır. Bir devletin ekonomik kaynakları, askerî kapasitesi, diplomatik personeli, istihbarat imkânları ve siyasi dikkati sınırlıdır. Bu nedenle bir bölgeyi ana stratejik eksen hâline getirmek, diğer bölgelerle ilişkilerin tamamen terk edilmesi anlamına gelmese de kaynakların, kurumların ve siyasi iradenin belirli bir yöne daha fazla aktarılması anlamına gelir. Türkiye açısından temel tercih bu noktada ortaya çıkmaktadır: Uzun vadeli stratejik derinlik sağlayabilecek TDT merkezli bir yönelim mi, yoksa Türkiye'nin doğrudan güvenlik ve ekonomik çevresini oluşturan Ortadoğu merkezli bir yönelim mi daha yüksek getiriyi sağlayacaktır?

TDT öncelikli bir strateji, Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'da daha güçlü bir ekonomik ve siyasi blok oluşturmasına dayanabilir. Ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi, Orta Koridor'un geliştirilmesi, savunma sanayii iş birliğinin artırılması ve ortak güvenlik mekanizmalarının kurulması zaman içerisinde Türkiye'nin Türk dünyasındaki merkezi konumunu güçlendirebilir. Böyle bir yapı Türkiye'ye Rusya ve Çin arasında daha geniş bir hareket alanı ve Avrupa ile Asya arasında alternatif bağlantılar sağlayabilir. Ancak bu stratejinin sonuçları büyük ölçüde uzun vadede ortaya çıkacaktır. TDT üyelerinin ekonomik ve siyasi farklılıkları, Rusya ve Çin'in bölgedeki güçlü konumu ve Türkiye'nin bu coğrafyaya sürekli kaynak aktarma gerekliliği, stratejinin maliyetlerini artırmaktadır. Ayrıca daha güçlü bir Türk dünyası ittifakı, Moskova veya Pekin tarafından kendi bölgesel etkilerine yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilir.

Ortadoğu öncelikli bir strateji ise Türkiye'nin doğrudan güvenlik çevresini ve ekonomik bağlantılarını güçlendirmeyi amaçlayabilir. Körfez ülkeleriyle ekonomik ve finansal ortaklıkların geliştirilmesi, enerji kaynaklarına erişimin artırılması, Suriye ve Irak gibi yakın çevredeki

güvenlik sorunlarının yönetilmesi ve Suudi Arabistan, Pakistan gibi aktörlerle daha kapsamlı siyasi ve güvenlik ilişkilerinin kurulması Türkiye'nin kısa ve orta vadede daha doğrudan sonuçlar elde etmesini sağlayabilir. Ortadoğu'nun ekonomik büyüklüğü ve enerji kapasitesi bu seçeneği Türkiye açısından güçlü kılmaktadır. Buna karşılık bölgedeki İran-Suudi Arabistan rekabeti, İsrail-Filistin çatışması, mezhep ve rejim farklılıkları, değişken ittifaklar ve büyük güçlerin bölgedeki müdahaleleri, Türkiye'nin kuracağı herhangi bir güvenlik ağının beraberinde yeni riskler getirmesine neden olabilir.

Bu iki strateji arasındaki temel fark zaman, risk ve stratejik derinlik boyutlarında ortaya çıkmaktadır. TDT merkezli bir yaklaşım daha uzun vadeli bir güç birikimini ve yeni bir ekonomik-siyasi alanın inşasını gerektirirken, Ortadoğu merkezli yaklaşım Türkiye'nin mevcut güvenlik sorunlarına ve ekonomik bağlantılarına daha doğrudan cevap verme imkânı sunmaktadır. Bununla birlikte Ortadoğu'ya verilen öncelik Türkiye'yi bölgesel çatışmaların içine daha fazla çekebilirken, TDT'ye verilen öncelik Türkiye'nin uzak coğrafyalarda daha fazla ekonomik ve diplomatik kaynak kullanmasını gerektirebilir. Dolayısıyla mesele hangi seçeneğin risksiz olduğu değil, Türkiye'nin hangi riskleri üstlenmeye ve hangi fırsatların maliyetini göze almaya daha fazla hazır olması gerektiğidir.

Sonuç olarak Türkiye'nin önünde yalnızca iki bölgeden birini seçmek değil, bir stratejik ağırlık merkezi belirlemek bulunmaktadır. Türkiye TDT'yi ana eksen kabul edip Ortadoğu'yu ikincil bir çevre olarak değerlendirebilir; Ortadoğu'yu önceliklendirip Türk dünyasıyla ilişkilerini daha sınırlı bir iş birliği düzeyinde sürdürebilir veya her iki alanla ilişkisini korurken herhangi bir bölgesel bloğa bağlanmadan kendi hareket alanını muhafaza etmeyi tercih edebilir. Ancak üçüncü modelin de kendiliğinden risksiz olmadığı unutulmamalıdır. İki bölgeyi aynı anda önceliklendirmeye çalışmak, sınırlı kaynakların dağılmasına ve hiçbir alanda yeterli stratejik yoğunluğun oluşmamasına yol açabilir. Bu nedenle Türkiye'nin tercihi, kimlik ile çıkar, kısa vadeli güvenlik ile uzun vadeli güç birikimi ve ekonomik kazanç ile stratejik bağımsızlık arasındaki dengeyi belirleyecek temel dış politika kararlarından biri olacaktır.

5. ÇİN FAKTÖRÜ: TÜRKİYE'NİN STRATEJİK JOKERİ

Çin Halk Cumhuriyeti, Türkiye'nin TDT ve Ortadoğu arasında yapacağı stratejik tercihi doğrudan etkileyen en önemli dış aktörlerden biridir. Bunun temel nedeni Çin'in yalnızca tek bir bölgede faaliyet göstermemesi, aynı anda hem Orta Asya'da hem de Ortadoğu'da ekonomik, diplomatik ve stratejik nüfuz oluşturmasıdır. Çin'in 2013 yılında ilan ettiği Kuşak ve Yol Girişimi, Orta Asya'yı Çin ile Avrupa arasındaki kara bağlantılarının önemli merkezlerinden biri

hâline getirirken, aynı dönemde Ortadoğu ülkeleriyle enerji ve ticaret ilişkileri hızla genişlemiştir. Çin ile beş Orta Asya ülkesi arasındaki ticaret 2022'de 70 milyar doların üzerine çıkmış, 2024'te ise yaklaşık 94,8 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde Çin'in beş Orta Asya ülkesindeki doğrudan yatırım stoku da yaklaşık 15 milyar dolara yükselmiştir. Böylece Türkiye hangi bölgeyi önceliklendirirse önceliklendirsin, Çin'i dikkate almak zorunda kalacağı bir stratejik ortam ortaya çıkmaktadır.

Orta Asya, Çin açısından özellikle ekonomik ve ulaştırma bakımından kritik bir bölgedir. 2013'te Kuşak ve Yol Girişimi'nin ilan edilmesinden sonra Çin ile Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan arasındaki altyapı ve ticaret bağlantıları hızla gelişmiştir. Çin'in Orta Asya'dan ithalatında petrol, doğal gaz, madenler ve tarım ürünleri öne çıkarken; bölge ülkeleri Çin'den makine, elektronik, araç ve sanayi ürünleri almaktadır. 2023'te Çin-Orta Asya Zirvesi'nin Xi'an'da gerçekleştirilmesi, Pekin'in bölgeyle ilişkilerini yalnızca ikili ekonomik anlaşmalar üzerinden değil, beş Orta Asya devletini aynı diplomatik çerçevede ele alan daha kurumsal bir zemine taşımıştır. 2024'te Çin ile Orta Asya arasındaki ticaretin 94,8 milyar dolara ulaşması ve kara taşımacılığının Çin'in bu ülkelerle ticaretindeki payının 2020'deki %19,9'dan 2024'te %51,8'e yükselmesi, bölgenin Çin açısından giderek daha önemli bir kara bağlantı alanına dönüştüğünü göstermektedir.

Çin'in Orta Asya'daki etkisinin ekonomik boyutun ötesine geçtiği de görülmektedir. 2001'de kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü, Çin'in bölgesel güvenlik ve siyasi koordinasyon mekanizmalarının başlıcalarından biri hâline gelmiştir. Pekin açısından Orta Asya'nın istikrarı; sınır güvenliği, enerji kaynaklarına erişim ve batı bölgelerinin güvenliğiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle TDT'nin ekonomik bir iş birliği platformundan daha güçlü siyasi veya güvenlik yapısına dönüşmesi, Çin'in bölgede oluşturduğu mevcut ekonomik ve siyasi düzenle kesişebilir. Türkiye açısından burada iki farklı ihtimal ortaya çıkmaktadır: Türk dünyasında daha güçlü bir ittifaklaşma Çin'in ekonomik ağırlığını dengeleyen bir araç olabilir veya Çin'in bölgedeki çıkarlarıyla rekabet ederek Türkiye'nin ekonomik ve diplomatik hareket alanını daraltabilir.

Çin'in Ortadoğu'daki konumu ise farklı bir karakter taşımaktadır. Pekin için bölgenin temel önemlerinden biri enerji güvenliğidir. Çin dünyanın en büyük petrol ithalatçılarından biri olarak Körfez ülkeleriyle uzun vadeli enerji ilişkileri geliştirmiş; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Irak ve İran ile ticaret ve yatırım bağlarını genişletmiştir. Dünya Bankası'nın 2023 verilerinde Çin'in Ortadoğu, Kuzey Afrika, Afganistan ve Pakistan bölgesiyle toplam ticaretinin 400 milyar doların üzerinde olduğu görülmektedir. Bu ekonomik yapı Çin'e bölgede yalnızca enerji tedariki açısından değil, altyapı, teknoloji, yatırım ve diplomasi alanlarında da geniş bir

hareket alanı sağlamaktadır. Çin'in yaklaşımı, bölgedeki geleneksel askerî ittifaklara doğrudan bağlanmaktan ziyade ekonomik karşılıklı bağımlılık ve diplomatik ilişkiler üzerinden uzun vadeli nüfuz oluşturmaya dayanmaktadır.

Çin'in Ortadoğu'daki diplomatik ağırlığının en önemli örneklerinden biri 2023 yılında Suudi Arabistan ile İran arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasında oynadığı roldür. 6-10 Mart 2023 tarihlerinde Pekin'de gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda Suudi Arabistan ve İran, diplomatik ilişkilerini yeniden başlatma ve büyükelçiliklerini yeniden açma konusunda anlaşmış; anlaşma 10 Mart 2023 tarihinde Çin, Suudi Arabistan ve İran tarafından ortak açıklamayla duyurulmuştur. 2023 Aralık ayında Çin, Suudi Arabistan ve İran arasında üçlü komite toplantısı gerçekleştirilmiş ve anlaşmanın uygulanması ele alınmıştır. Bu gelişme, Çin'in Ortadoğu'daki rolünün yalnızca enerji satın alan ekonomik bir güçten ibaret olmadığını, bölgedeki önemli rakipler arasında diplomatik arabuluculuk yapabilecek bir aktöre dönüştüğünü göstermiştir.

Bu tablo Türkiye'nin iki stratejik seçeneğini doğrudan etkilemektedir. TDT öncelikli bir Türkiye, Çin'in Orta Asya'daki ekonomik ağırlığını Türk devletleri arasındaki daha güçlü ekonomik ve siyasi bütünleşmeyle dengelemeye çalışabilir. Ancak 2024'te yaklaşık 94,8 milyar dolara ulaşan Çin-Orta Asya ticareti, Pekin'in bölgeden kolayca dışlanabilecek bir aktör olmadığını göstermektedir. Ortadoğu öncelikli bir Türkiye ise Çin'in Körfez ve İran'la kurduğu ilişkileri dikkate almak zorunda kalacaktır. Çin'in aynı anda Suudi Arabistan ve İran'la ilişki kurabilmesi, Türkiye'nin bölgedeki herhangi bir ittifak sistemini Çin'den tamamen bağımsız biçimde tasarlamasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla Çin'i bir bölgeden çıkarmaya çalışmak yerine, Çin'in ekonomik ağırlığının Türkiye'nin stratejik bağımsızlığını sınırlamasını önlerken bu ekonomik ilişkilerden faydalanabilmek daha gerçekçi bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak Çin, Türkiye'nin TDT ve Ortadoğu arasındaki tercihinin dışında duran üçüncü bir seçenek değil, iki seçeneğin sonuçlarını değiştiren aktördür. Orta Asya'da ticaret, yatırım ve ulaştırma ağlarıyla; Ortadoğu'da ise enerji, yatırım ve diplomasiyle varlık gösteren Çin, Türkiye'nin hangi bölgeyi önceliklendireceğine ilişkin hesabı doğrudan değiştirmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin önündeki temel soru yalnızca “Çin'i nerede dengelemeliyiz?” değildir. Daha kapsamlı soru, “Çin'in hem TDT coğrafyasında hem Ortadoğu'da artan etkisini hangi bölgede Türkiye'nin stratejik avantajına dönüştürmek daha mümkündür?” sorusudur. Bu yönüyle Çin, gündemin gerçek anlamda stratejik “joker kartı” hâline gelmektedir.

6. İRAN–İSRAİL REKABETİ VE TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL KONUMU

İran–İsrail rekabeti, Ortadoğu merkezli her stratejinin en kırılgan fay hattını oluşturmaktadır. Haziran 2025'te iki ülke arasında yaklaşık on iki gün süren karşılıklı saldırıların ardından, 2026 yılının Şubat ayında ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askerî harekâtı bölgedeki dengeleri yeniden şekillendirmiştir. Bu gelişmeler, Ortadoğu'daki güvenlik düzeninin yalnızca devletlerin ikili ilişkileriyle değil, birbirine karşı konumlanan bölgesel güç kümeleriyle belirlendiğini göstermektedir. Türkiye açısından sonuç iki yönlüdür: Bir yandan sınır komşusu İran'daki istikrarsızlık göç, enerji, ticaret ve güvenlik alanlarında riskler doğurmakta; diğer yandan İsrail ile ilişkilerdeki gerginlik Türkiye'yi bölgedeki rekabetin doğrudan bir tarafı hâline getirebilmektedir.

Türkiye'nin İran ile ilişkisi ittifaktan çok, yönetilen bir rekabet niteliği taşımaktadır. İran, Türkiye için önemli bir enerji tedarikçisi ve komşu pazar olmakla birlikte Suriye, Irak ve Güney Kafkasya'da iki ülkenin çıkarları her zaman örtüşmemektedir. İran'ı ortak tehdit olarak tanımlayan bir Ortadoğu ittifakına katılmak Türkiye'nin sınır güvenliğini ve ticaret ilişkilerini riske atabilir; buna karşılık İran'a fazla yakınlaşmak Körfez ülkeleri ve Batı ile ilişkilerde maliyet doğurabilir. İran'ın Güney Kafkasya ve Hazar havzasındaki konumu da bu rekabetin yalnızca Ortadoğu ile sınırlı kalmadığını, TDT coğrafyasıyla da bağlantılı olduğunu göstermektedir.

İsrail ile ilişkilerde ise 7 Ekim 2023'ten sonra Gazze, Suriye ve Doğu Akdeniz başlıklarında gerilim artmıştır. 2026 boyunca iki ülkenin yetkililerinin birbirini tehdit olarak niteleyen açıklamalar yapması, ilişkilerin yalnızca diplomatik bir anlaşmazlık olmaktan çıkıp güvenlik algısına dönüştüğünü göstermektedir. Türkiye'nin Filistin meselesindeki tutumu bölge kamuoyunda diplomatik ağırlık kazandırabilir; ancak İsrail ile olası bir siyasi veya askerî sürtüşmenin Türkiye'nin NATO üyeliği, ABD ile ilişkileri ve Doğu Akdeniz çıkarlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekir. Bu nedenle Ortadoğu merkezli bir tercih, Türkiye'nin yalnızca Körfez ile yakınlaşması değil, İran–İsrail hattındaki gelişmelere karşı da somut bir duruş belirlemesi anlamına gelir.

Türkiye'nin bu rekabette taraf olmadan hareket alanını koruyup koruyamayacağı sorusu, gündemin en önemli tartışma noktalarından biridir. Arabuluculuk, Türkiye'ye hem prestij hem de krizleri sınırlama imkânı sunabilir; ancak arabuluculuğun başarısı tarafların bu rolü kabul etmesine bağlıdır. Nitekim 2026 baharında Pakistan'da ABD ve İran heyetleri arasında yapılan görüşmelerin sonuç vermemesi, bölgedeki arabuluculuk girişimlerinin sınırlarını göstermektedir. Türkiye'nin kendisini hem İran hem İsrail açısından güvenilir bir arabulucu olarak konumlandırması, bölgedeki ilişkilerin mevcut sertliği düşünüldüğünde zor görünmektedir.

TDT'ye yönelmenin İran–İsrail hattındaki gerilimden Türkiye'yi tamamen koruyacağı da varsayılmamalıdır. TDT üyelerinin İran ve İsrail ile ilişkileri aynı değildir; örneğin Azerbaycan'ın bu iki ülkeyle kurduğu dengeler, teşkilat içinde de farklı öncelikler bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca İran ile Güney Kafkasya'daki ilişkiler, TDT'nin Orta Koridor gibi

öncelikli projelerini de etkileyebilir. Bu nedenle İran–İsrail rekabeti iki yönelimin de dışında kalan bir mesele değildir; her iki yönelimin maliyetini ve risk profilini değiştiren bir değişkendir

7. PAKİSTAN VE SUUDİ ARABİSTAN EKSENİ: ORTADOĞU MERKEZLİ İTTİFAK ZİNCİRİ

Pakistan ve Suudi Arabistan, 17 Eylül 2025'te imzaladıkları Stratejik Karşılıklı Savunma Anlaşması ile taraflardan birine yönelik saldırının her ikisine karşı yapılmış saldırı sayılacağını ilan etmiştir. Anlaşmanın önemi, Suudi Arabistan'ın finansal kaynakları ve bölgesel diplomatik ağırlığı ile nükleer silaha sahip Pakistan'ın geniş silahlı kuvvetlerini ve füze kapasitesini aynı güvenlik çerçevesinde birleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin savunma sanayii kapasitesi ve hâlihazırda Pakistan ve Suudi Arabistan ile yürüttüğü savunma iş birlikleri düşünüldüğünde, bu yapıya Türkiye'nin katılımı gündem maddesinin Ortadoğu seçeneğini somut bir ittifak modeline dönüştürmektedir.

Türkiye'nin bu yapıya katılımı konusunda bilgiler netlik taşımamaktadır. Ocak 2026'da Bloomberg, Türkiye'nin üç ülke arasındaki görüşmelerde ileri bir aşamaya geldiğini bildirmiş; Türkiye Savunma Bakanlığı bu habere yorum yapmamıştır. Şubat 2026'da ise AFP'ye konuşan üst düzey bir Suudi yetkilinin Türkiye'nin anlaşmaya katılmayacağını söylediği aktarılmıştır. Mayıs 2026'da Pakistan Savunma Bakanı Khawaja Asif, Türkiye ve Katar'ın mevcut anlaşmaya katılmasının memnuniyetle karşılanacağını ifade etmiş ve düzenlemenin sonlandırılma sürecinde olduğunu belirtmiştir. Bu gelişmeler birlikte okunduğunda, katılımın resmen gerçekleşmediği, ancak seçeneğin bölgesel aktörlerin gündeminde kaldığı görülmektedir. Delegelerin, resmî teyit bulunmayan haberleri kesinleşmiş bir gerçek gibi sunmaktan kaçınması gerekmektedir.

Böyle bir ittifakın Türkiye'ye sağlayabileceği avantajlar arasında caydırıcılığın artması, savunma sanayii ürünleri için daha geniş bir pazar, Körfez sermayesine erişim ve İslam dünyasında artan diplomatik ağırlık sayılabilir. Pakistan ile uzun yıllara dayanan askerî ve siyasi yakınlık, bu eksenin Türkiye açısından tamamen yeni bir ilişki alanı olmadığını da göstermektedir. Buna karşılık ittifak zinciri sorunu ciddi bir risk oluşturmaktadır. İttifak zinciri, bir ittifak üyesinin yaşadığı çatışmanın karşılıklı yükümlülükler yoluyla diğer üyeleri de sürüklemesi anlamına gelir. Türkiye'nin Pakistan'ın Hindistan veya Afganistan ile yaşadığı gerilimlere, Suudi Arabistan'ın İran ile rekabetine ya da bu ülkelerin üçüncü taraflarla olası çatışmalarına dolaylı biçimde dâhil olma ihtimali bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Bu eksenin bir başka sınırı Türkiye'nin mevcut ittifak yükümlülükleriyle ilişkisidir. Türkiye NATO üyesi olarak zaten kolektif savunma taahhüdü içindedir; yeni bir karşılıklı savunma yükümlülüğünün mevcut taahhütlerle nasıl bağdaşacağı, hangi durumlarda hangi yükümlülüğün

öncelik taşıyacağı ve karar alma sürecinin nasıl işleyeceği açık biçimde tanımlanmalıdır. Ayrıca Suudi Arabistan'ın Hindistan ve ABD ile ilişkilerini koruma isteği, İran'ın böyle bir yapıyı nasıl yorumlayacağı ve Hindistan'ın Türkiye–Pakistan yakınlığına yönelik eleştirileri, ittifakın diplomatik maliyetini artırabilecek unsurlardır.

Pakistan'ın konumu, gündem maddesinin iki yönelimi arasındaki bağlantıyı da göstermektedir. Pakistan TDT üyesi olmamakla birlikte Türkiye ve Azerbaycan ile yakın siyasi ve askerî iş birliği içindedir; aynı zamanda Suudi Arabistan ile savunma anlaşması yapmıştır ve Çin'in en yakın ortaklarından biridir. Dolayısıyla Pakistan, Türk dünyası, Körfez ve Çin ilişkilerinin kesiştiği bir köprü olarak değerlendirilebilir. Bu durum, Türkiye'nin Pakistan ile ilişkilerinin hangi çerçevede geliştirileceğine dair kararın hem TDT hem Ortadoğu seçeneğini etkileyeceğini, ayrıca Çin faktörünün bu eksenden bağımsız düşünülemeyeceğini ortaya koymaktadır.

8. BEDİR MUTABAKAT ZAPTI VE TÜRKİYE'NİN ÇOK TARAFLI SAVUNMA DİPLOMASİSİ

Türkiye, Katar, Pakistan ve Endonezya savunma bakanlıkları arasında 21 Ekim 2026'da Doha'da imzalanan Bedir Mutabakat Zaptı, askerî üretim, savunma sanayii, teknik askerî eğitim ve araştırma-geliştirme alanlarında çok taraflı iş birliğini amaçlamaktadır. Ortak projelerin belirlenmesi ve uygulanması için Yürütme Kurulu ve Stratejik Kurul mekanizmaları öngörülmektedir. Kamuoyuna açıklanan kapsamı itibarıyla Bedir, taraflardan birine saldırıyı tüm taraflara yapılmış sayan bir kolektif savunma anlaşması değildir; bu yönüyle Mekke Anlaşması'ndan ayrılır.Bedir'in Katar, Pakistan ve Endonezya'yı bir araya getirmesi, Türkiye'nin savunma diplomasisinin yalnızca Ortadoğu veya TDT coğrafyasıyla sınırlanmadığını göstermektedir. Pakistan'ın Türk dünyası, Körfez ve Çin ile ilişkileri; Endonezya'nın Güneydoğu Asya'daki konumu, farklı bölgesel ortaklıkların belirli sektörlerde kesişmesine imkân tanımaktadır. Bununla birlikte bu bağlantılar, Bedir'in herhangi bir üçüncü devlete karşı kurulmuş bir askerîblok olduğu anlamına gelmemektedir.Ortak üretim ve teknoloji paylaşımı Türkiye açısından yeni pazarlar, kurumsal ilişkiler ve maliyet paylaşımı sağlayabilir; ancak finansman, teknoloji transferinin sınırları, tedarik bağımlılığı ve ortakların farklı dış politika öncelikleri önemli risklerdir. 27 Ekim 2026'daki TBMM Dışişleri Komisyonu görüşmelerinde Bedir ile Mekke İttifakı arasında organik bağ bulunmadığı açıklanmıştır. Dolayısıyla iki girişim, birbirinin parçası gibi değil,

Türkiye'nin farklı araçlarla geliştirdiği iş birlikleri olarak değerlendirilmelidir.Sonuç olarak Bedir Mutabakatı, Türkiye'nin TDT ile Ortadoğu arasında stratejik öncelik belirleme ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır. Aksine, bölgesel önceliklerin farklı coğrafyalara uzanan savunma sanayii ortaklıklarıyla nasıl desteklenebileceğini tartışmaya açmaktadır. Temel mesele, bu ortaklıkların ekonomik ve diplomatik kazanımlarını artırırken Türkiye'nin hareket alanını ve kaynaklarını hangi ölçütlerle koruyacağıdır.

9. KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRME: ÜÇ STRATEJİK MODEL

Önceki bölümlerde ele alınan unsurlar, Türkiye'nin önünde üç temel model bulunduğunu göstermektedir: TDT merkezli model, Ortadoğu merkezli model ve herhangi bir bloğa bağlanmadan alan bazlı iş birliği yürüten çok yönlü denge modeli. Aşağıdaki tablo, bu modelleri gündem maddesinde öne çıkan ölçütlere göre özetlemektedir. Tablo bir sonuç değil, tartışma için bir başlangıç çerçevesidir; her hücredeki değerlendirme delegelerin kendi gerekçeleriyle savunabileceği veya itiraz edebileceği bir iddiadır.

Ölçüt	TDT merkezli	Ortadoğu merkezli	Çok yönlü denge
Temel dayanak	Ortak kimlik, Orta Koridor, ekonomik bütünleşme	Doğrudan komşuluk, enerji, sermaye, güvenlik ilişkileri	Alan bazlı iş birliği, hareket serbestisi
Başlıca fırsatlar	Yeni pazarlar, ulaştırma bağlantıları, büyük güçler karşısında ortak pazarlık gücü	Körfez sermayesi, savunma sanayii pazarı, yakın çevrede daha doğrudan etki	Tek bir bloğa bağımlılığın azalması, farklı ortaklarla pazarlık imkânı
Başlıca riskler	Rusya ve Çin ile rekabet, üyeler arasındaki öncelik farkları, uzun vadeli kaynak yükü	İttifak zinciri, İran–İsrail rekabeti, NATO yükümlülükleriyle uyum sorunu	Kaynakların dağılması, hiçbir alanda yeterli yoğunluğa ulaşılamaması, ortaklar nezdinde güvenilirlik sorunu
Zaman ufku	Uzun vadeli; sonuçlar yavaş ortaya çıkar	Kısa ve orta vadeli; sonuçlar daha hızlı ama daha kırılgan	Duruma göre değişken
Çin etkisi	Çin'in Orta Asya'daki ağırlığıyla kesişme ihtimali yüksek	Çin'in Körfez ve İran'la ilişkileri dikkate alınmak zorunda	Çin ile ekonomik iş birliği, siyasi bağımlılıktan kaçınarak sürdürülebilir
İran–İsrail rekabeti karşısında konum	Rekabetten görece uzak, ancak Güney Kafkasya üzerinden etkilenir	Rekabetin doğrudan içinde; taraf seçme baskısı yüksek	Taraf olmama imkânı var, fakat arabuluculuk kapasitesi sınırlı
Kaynak yükü	Sürekli ekonomik ve diplomatik yatırım gerektirir	Askerî ve diplomatik yük yüksek olabilir	Düşük bağlayıcılık, ancak çok sayıda ilişkinin yönetimi gerekir

Tabloda görüldüğü gibi hiçbir model tüm ölçütlerde üstün değildir. Bu nedenle bazı delegeler alan bazlı bir öncelik sıralaması önerebilir: örneğin ekonomi ve ulaştırma alanında TDT ve Orta Koridor'a, güvenlik ve enerji alanında ise Ortadoğu'ya ağırlık vermek. Böyle bir yaklaşım, tek bölgeyi seçmenin maliyetlerini azaltabilir; ancak 4. bölümde belirtildiği gibi kaynakların dağılması riskini ortadan kaldırmaz. Bu tür bir öneriyi savunan delegelerin hangi alanda hangi kaynağı, hangi ölçütle ve hangi sürede yönlendireceklerini somut biçimde açıklamaları beklenmektedir.

10. DELEGELER İÇİN DEĞERLENDİRME ÇERÇEVESİ

Komisyon çalışmalarında önerilecek politikaların aşağıdaki ölçütler üzerinden sınanması, tartışmanın niteliğini artıracaktır. Birinci ölçüt güvenliktir: Önerilen yönelim Türkiye'nin sınır güvenliğini, caydırıcılığını ve kriz yönetimi kapasitesini nasıl etkilemektedir? İkinci ölçüt

ekonomidir: Yönelim hangi pazarlara, sermaye kaynaklarına ve ulaştırma bağlantılarına erişim sağlamaktadır ve bu kazanımlar hangi koşullara bağlıdır? Üçüncü ölçüt hareket alanıdır: Yönelim Türkiye'nin dış politikadaki seçeneklerini artırmakta mıdır, yoksa belirli ortaklara bağımlılığı mı derinleştirmektedir? Dördüncü ölçüt sürdürülebilirliktir: Türkiye'nin ekonomik, diplomatik ve askerî kapasitesi bu yönelimi uzun süre taşımaya yeterli midir? Beşinci ölçüt ise dış tepkilerdir: Rusya, Çin, İran, İsrail, ABD, Avrupa Birliği ve Körfez ülkeleri bu yönelime nasıl karşılık verebilir?

Delegelerin kaçınması gereken bazı indirgemeci ifadeler bulunmaktadır. "TDT, Türkiye'yi Çin ve Rusya karşısında tamamen koruyacaktır" ya da "Ortadoğu ittifakı İran'ı çevreleyecek ve Türkiye'yi güvende kılacaktır" gibi kesin yargılar, bu rehberde ele alınan karşıt riskleri görmezden gelmektedir. Aynı şekilde "Türkiye'nin tek seçeneği budur" veya "kimlik her zaman çıkarın önündedir" gibi ifadeler tartışmayı baştan kapatmaktadır. Güçlü bir delege, savunduğu yönelimin maliyetlerini de kabul eder ve bu maliyetleri sınırlamak için somut bir mekanizma önerir.

Kanıt kullanımı konusunda da dikkatli olunması gerekmektedir. Güncel gelişmeler hakkındaki iddialar, mümkün olduğunca resmî açıklamalara, uluslararası kuruluşların raporlarına veya birden fazla bağımsız habere dayandırılmalıdır. Özellikle Türkiye'nin bölgesel ittifaklara katılımına ilişkin henüz teyit edilmemiş haberler, kesin bir karar veya imzalanmış bir anlaşma gibi sunulmamalıdır. Ekonomik veriler kullanılırken verinin hangi yıla ve hangi kaynağa ait olduğu belirtilmelidir.

Son olarak, komisyon sonunda ortaya çıkacak karar tasarılarının uygulanabilir olması beklenmektedir. İyi bir politika önerisi; hangi kurumun hangi adımı atacağını, hangi kaynağın kullanılacağını, başarının nasıl ölçüleceğini ve öngörülen riskler gerçekleştiğinde hangi alternatif planın devreye gireceğini belirtmelidir. TDT veya Ortadoğu lehine yapılan genel değerlendirmeler, bu somutluk olmadan yeterli sayılmayacaktır.

Gündem Maddesine Dair Cevaplanması Gereken Sorular

1. Türkiye'nin sınırlı ekonomik, diplomatik ve askerî kaynakları dikkate alındığında TDT merkezli, Ortadoğu merkezli veya çok yönlü bir strateji arasında nasıl bir öncelik sıralaması belirlenmelidir; bu sıralamanın hangi ölçütlere ve hangi zaman dilimine dayandırılması gerekir?
2. Türkiye, kimlik ve tarihî bağlara dayanan Türk dünyası ilişkileri ile doğrudan güvenlik ve ekonomi çıkarlarına dayanan Ortadoğu ilişkileri arasında bir çatışma ortaya çıktığında hangi ilkeyi esas almalıdır; kısa vadeli güvenlik ihtiyacı ile uzun vadeli stratejik derinlik arasındaki denge nasıl kurulmalıdır?

3. TDT'nin ekonomik bir iş birliği platformundan siyasi ve güvenlik ittifakına dönüşmesi Türkiye'nin çıkarına mıdır; böyle bir dönüşüm gerçekleşirse ortak savunma yükümlülüğü, üyeler arasındaki öncelik farkları ve diğer üyelerin bölgesel anlaşmazlıkları nasıl yönetilmelidir?

4. Orta Koridor, Türk Yatırım Fonu ve gümrük uyumlaştırması gibi alanlarda yürütülen çalışmalar TDT'nin ekonomik bütünleşmesini ne ölçüde güçlendirmektedir; Türkiye bu çalışmaların somut kazanıma dönüşmesi için hangi öncelikleri belirlemelidir?

5. Türkiye'nin Körfez ülkeleriyle yatırım, enerji, savunma sanayii ve lojistik alanlarındaki iş birliği nasıl geliştirilmelidir; bu ilişkilerin Türkiye'nin dış politikadaki hareket alanını daraltmaması için hangi güvenceler aranmalıdır?

6. Türkiye, Suriye ve Irak gibi doğrudan sınır komşularındaki güvenlik sorunlarını yönetirken hangi diplomatik, ekonomik ve güvenlik araçlarına öncelik vermelidir; bu alandaki başarı Türkiye'nin bölgesel ittifak tercihini nasıl etkilemelidir?

7. İran–İsrail rekabeti ve 2026'da yaşanan savaş sonrasında Türkiye, taraf olmadan hareket alanını korumak için nasıl bir diplomatik duruş benimsemelidir; arabuluculuk rolü gerçekçi bir seçenek midir ve bu rolün başarısı hangi koşullara bağlıdır?

8. Türkiye–İsrail ilişkilerindeki gerilimin Gazze, Suriye ve Doğu Akdeniz başlıklarında derinleşmesi hâlinde Türkiye hangi diplomatik, ekonomik ve güvenlik adımlarını atmalıdır; bu adımlar NATO üyeliği ve ABD ile ilişkiler bakımından nasıl dengelenmelidir?

9. Türkiye'nin Pakistan–Suudi Arabistan Stratejik Karşılıklı Savunma Anlaşması'na katılması Türkiye'nin uzun vadeli güvenlik çıkarlarına uygun mudur; katılım hâlinde ittifak zinciri riski, İran'ın tepkisi ve Hindistan ile ilişkiler nasıl yönetilmelidir?

10. Türkiye'nin NATO üyeliğinden doğan yükümlülükleri ile Ortadoğu merkezli yeni bir karşılıklı savunma düzenlemesinden doğabilecek yükümlülüklerin çakışması hâlinde hangi hukuki ve siyasi güvenceler aranmalıdır; karar alma süreci ve yükümlülüklerin sınırları nasıl tanımlanmalıdır?

11. Pakistan'ın Türk dünyası, Körfez ve Çin ile ilişkilerini birbirine bağlayan konumu Türkiye'nin stratejik tercihinde nasıl değerlendirilmelidir; Azerbaycan, Türkiye ve Pakistan arasındaki iş birliği, TDT ve Ortadoğu eksenlerini birleştiren bir araç olarak kullanılabilir mi?

12. Çin'in hem Orta Asya'da hem Ortadoğu'da artan etkisi karşısında Türkiye bu ilişkilerden yararlanırken stratejik bağımsızlığını nasıl korumalıdır; Çin'in arabuluculuk rolü ve ekonomik ağırlığı hangi bölgede Türkiye'nin lehine kullanılabilir?

13. Rusya'nın bölgesel etkisi, Avrupa Birliği ile ekonomik bağlar ve ABD ile güvenlik ilişkileri dikkate alındığında Türkiye'nin TDT veya Ortadoğu merkezli yönelimi bu üç aktörle ilişkilerinde hangi riskleri ve fırsatları doğurur; bu ilişkiler nasıl korunmalıdır?

14. Türkiye hem TDT hem Ortadoğu ile ilişkilerini geliştirmeyi hedeflediğinde kaynakların dağılması riskini önlemek için hangi alanlarda hangi öncelikleri belirlemelidir; alan bazlı bir öncelik modeli uygulanabilir ve sürdürülebilir bir çözüm müdür?

15. Türkiye'nin seçeceği stratejinin başarısını ölçmek için hangi göstergeler kullanılmalıdır (ticaret hacmi, yatırım akışı, güvenlik riskleri, diplomatik hareket alanı vb.); bu göstergeler hangi aralıklarla değerlendirilmeli ve TBMM'ye hangi mekanizmayla raporlanmalıdır?

KAYNAKÇA

Aşağıdaki liste, bu bölümde yer alan güncel gelişmeler (6, 7 ve 9. bölümler) için başvurulan kaynakları içermektedir.Erişim tarihi tüm kaynaklar için 23 Ekim 2026'dır.

1. Bloomberg. (2026, 13 Mayıs). Pakistan signals Turkey, Qatar may join Saudi defense pact. https://www.bloomberg.com/news/articles/2026-05-13/pakistan-signals-turkey-qatar-may-join-saudi-defense-pact

2. Pakistan Today. (2026, 10 Ocak). Turkey seeks to join Saudi-Pakistan defence pact: report. https://profit.pakistantoday.com.pk/2026/01/10/turkey-seeks-to-join-saudi-pakistan-defence-pact-report/

3. The Daily Star. (2026). Turkey seeks to join Pakistan-Saudi mutual defence pact, report says.
https://www.thedailystar.net/news/turkey-seeks-join-pakistan-saudi-mutual-defence-pact-report-says-4079206

4. The Week. (2026, 6 Şubat). No 'Islamic NATO': Saudi Arabia rejects Turkey's inclusion in Pakistan Defence Pact.
https://www.theweek.in/news/middle-east/2026/02/06/no-islamic-nato-saudi-arabia-rejects-turkeys-inclusion-in-pakistan-defence-pact.amp.html

5. Cumhuriyet. (2026, 13 Nisan). Hakan Fidan: İsrail Türkiye'yi yeni düşman ilan etmeye hazırlanıyor.
https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/hakan-fidan-israil-turkiye-yi-yeni-dusman-ilan-etmeye-hazirlaniyor-2494786

6. Medyascope. (2026, 24 Ağustos). Hafta Başı (96): Suriye'nin entegrasyonu | İsrail-Türkiye gerginliği.
https://medyascope.tv/2026/08/24/suriyenin-entegrasyonu-israil-turkiye-gerginligi/

7. DergiPark. (2026). İsrail-ABD-İran geriliminin tarihsel evrimi ve 2026 savaşı: Bölgesel güvenlik ve uluslararası dengeler açısından bir analiz.
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/6203763

8. UzDaily. (2026, 16 Mayıs). Expert assesses Turkic States Organization agenda.
https://www.uzdaily.uz/en/expert-assesses-turkic-states-organization-agenda/

9. 24.kg. (2022). Samarkand to host summit of Organization of Turkic States.
https://24.kg/english/247028_Samarkand_to_host_summit_of_Organization_of_Turkic_States/